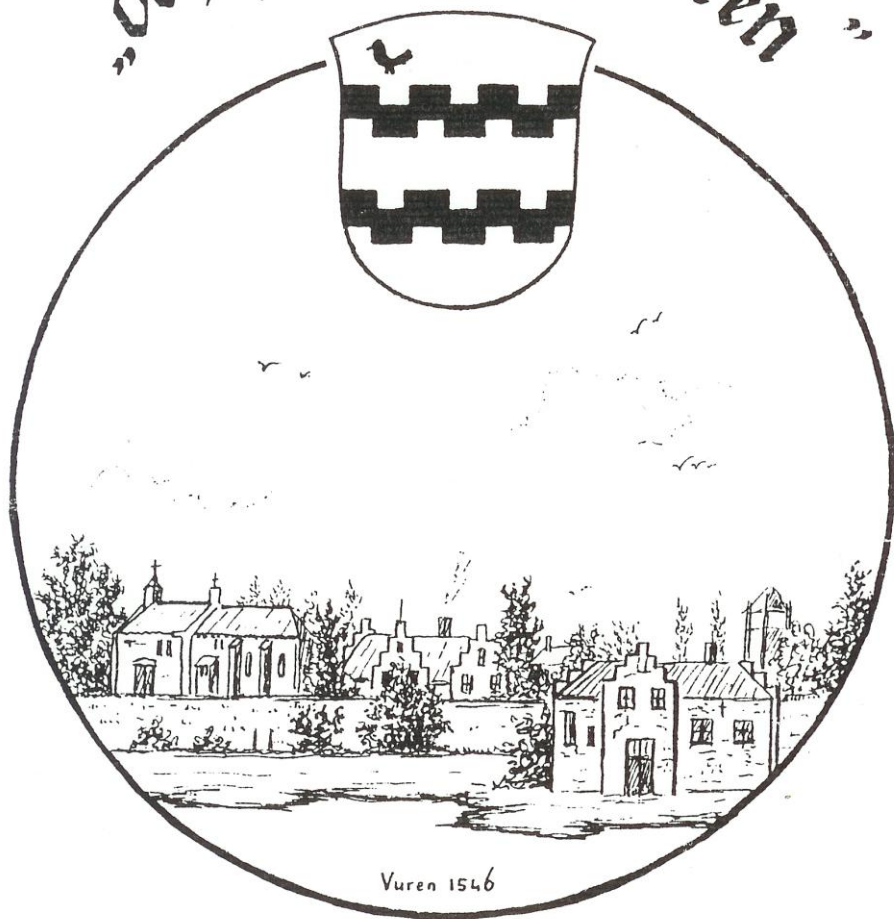

„de Heerlijkheid Vuren”

MEDEDELINGENBLAD NR. 47, JUNI 2020

HISTORISCHE VERENIGING “DE HEERLIJKHEID VUREN”

Opgericht 19 februari 1990

Mededelingenblad 31e jaargang nr. 47

Inhoud:

-PROGRAMMA NAJAAR 2020

-VAN DE VOORZITTER

-HERINNERINGEN AAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

**- BLOEI EN VERVAL VAN DE GORCUMSE KAAS- EN
BOTERMARKT (1850 – 1890)**

- BALLONVAARDER STRANDT IN VUREN

- JAARVERSLAG 2019

-DENNIS MUILENBURG EN DE VURENSE LANDVERHUIZERS

Bestuur:

Voorzitter: Aart Bijl, De Kijkuit 49, 4208 DD Gorinchem, tel.: 0183-230167

Secretaris: Sieb Tuiten, Mildijk 70, 4214 DS Vuren, tel. 0183-661205

Penningmeester: Lea Ekelmans-Rijpert, Rietput 41, 4214 DW Vuren, tel. 0183-512850

Leden: Bets den Adel – Van Es, Lindelaan 4, 4214 DK Vuren, tel.0183-630647;
Henk van den Berg, Vinkenlaan 4, 4214 EJ Vuren, tel.0183-630194;
Dick van der Wal, Eikstraat 36, 4814 HM Breda
Jan Roza Sr, Mildijk 20, 4214 DS Vuren, tel. 0183-632687

Redactie: Aart Bijl (zie boven)

Conservator : Gerrit Sterrenberg

Website : www.deheerlijkheidvuren.nl

Lidmaatschap: de contributie bedraagt € 19, voor gezinsleden € 4. Betaling graag **via machtiging of anders vóór 1 juni** op onze bankrekening **NL96RABO0328014206** bij de Rabobank. Mocht u ons wat extra willen geven, dan stellen we dat bijzonder op prijs.

Het mededelingenblad verschijnt eenmaal per jaar, namelijk in juni. In december ontvangen onze leden het Tabula Jaarboek en/of de nieuwsbrief.

Programma najaar 2020

17 november – Dinsdagavond 20.00 uur in De Koels houdt John Mulder (historisch geograaf) een lezing over de geschiedenis van de **ruilverkaveling Tielerwaard-West** in de jaren zestig van de vorige eeuw.

Vergeet niet deze datum in uw agenda te noteren!!

Verkrijgbaar via de vereniging!

Van de voorzitter:

Terwijl ik dit schrijf zitten we midden in de COVID-19 crisis. Een angstige tijd, vooral voor de kwetsbare ouderen onder ons. Op 10 maart konden we nog net onze jaarlijkse Algemene Ledenvergadering houden, die drukker was dan vorig jaar. Het was een goede en constructieve bijeenkomst die als gebruikelijk werd afgesloten met een film, deze keer die van de viering van het 100-jarig bestaan van ijsclub *Servatius* in 2003 op het bedrijf van Arjen van de Giessen aan de Dalemse Zeiving. De film is gemaakt door ons lid Ans de Bruijn en was erg leuk. Veel mensen in beeld, inmiddels 17 jaar ouder. Het luide applaus aan het einde was een bewijs dat de film in de smaak was gevallen.

Als gevolg van de coronacrisis hebben wij de fietstocht/excursie naar Damen Shipyards op 6 juni moeten laten vervallen. Hopelijk kunnen we volgend jaar daar naar toe als alles misschien weer ‘normaal’ is. Ook ons jaarlijkse Open Huis op 19 september gaat niet door. De 1,5 meter samenleving laat geen ruimte voor een bezoek aan ons Witte Huis en is te risicovol. Gezondheid is belangrijker. Jammer omdat we wat extra aandacht hadden willen geven aan de bijna watersnood van 1995, 25 jaar geleden inmiddels.

In dit mededelingenblad treft u een artikel aan over een nazaat van een Vurense familie die in de 19de eeuw naar de Verenigde Staten is geëmigreerd, Dennis Muilenburg, geschreven door Barend Bode uit Giessenburg. Mevrouw M. van Malenstein attendeerde mij op de auteur van het artikel die zij had ontmoet tijdens haar onderzoek in het Regionaal Archief in Gorinchem, waarvoor mijn dank. Kopij voor ons mededelingenblad is altijd van harte welkom en ik nodig u hierbij uit als u wat weet, zelf iets wil schrijven of iemand kent die dat wil doen contact met ons op te nemen.

Onze oproep om jongere leden enthousiast te maken voor onze vereniging is (nog) geen succes. We moeten blijven proberen en hebben uw hulp daar ook bij nodig.

Tenslotte wil ik alle schenkers van de fraaie oude voorwerpen, foto's, documenten die bijdragen aan de geschiedenis van Vuren hartelijk dankzeggen. Wij zijn er erg blij mee.

Nogmaals zouden wij een vriendelijk doch dringend verzoek richten aan onze leden die geen machtiging hebben afgegeven voor het innen van de contributie, in ieder geval **de contributie in de loop van juni zelf** aan onze penningmeester te willen overmaken. De gegevens daarvoor staan op pagina 3.

Ik wens u veel leesplezier, blijf gezond en hopelijk ontmoeten wij elkaar weer in november, als de crisis dit toelaat.

Aart Bijl

WORD LID VAN DE 'VRIENDEN VAN HET VURENSE MUSEUM'
door het overmaken van een extra bedrag naar onze rekening
onder vermelding van 'Vriend(in) van het museum.'

Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog

E.C. den Adel -van Es

Vrijdag 10 mei 1940 breekt de oorlog uit, er liggen dan heel veel Hollandse soldaten op het fort. Op Eerste Pinksterdag (12 mei) om 10 uur 's morgens komen Hollandse soldaten op 't Bosch (de boerderij) meedelen dat de bewoners Tien en Jaantje den Adel met hun twee kinderen, Aagje 12 jaar en zoon Frans 9 jaar om 12 uur hun huis uit moesten zijn want dan werd het huis in brand gestoken omdat het in het schootsveld stond.

Je kunt begrijpen dat er paniek uitbrak, hoe red je een inboedel in zo korte tijd. Om precies 12 uur lopen de soldaten met petroleum over het rietendak en wordt het aangestoken. De bewoners worden tijdelijk opgevangen bij de ouders van Jaantje (Frans en Lijntje de Kock aan het bovineind van Vuren). Later gaan ze wonen op de Oudendijk.

't Bosch wordt in 1942 weer opgebouwd door de regering. Er zit naast de voordeur een steen met een leeuw erop als herinnering. De reden waarom het afgebrand is, wat niet nodig geweest, want de Duitsers kwamen met vliegtuigen.

-X-X-X-

Bets den Adel had ook nog een oud register op alfabet van J.C. (Koos) Muilenburg die in het kader van de Afvoer Burgerbevolking als groepsleider fungeerde voor groep 4, de bewoners van het bovineind van Vuren die zich moesten verzamelen bij de NH-kerk aan de dijk (de hoofdgeleider was C. Hooikaas).

Alle bewoners kregen een instructie thuis, waarin een aantal zaken werden opgenoemd zoals:

Medenemen: distributiekaarten, stamkaarten, persoonlijk bij zich dragen; trouwboekje, Spaarbankboekje, geld, waarde papieren, verzekeringspolissen, belastingbiljetten enz., mondvoorraad: Voldoende voor een dag, b.v. brood, kaas, worst, flesschen thee of koffie

Kleding en uitrusting: indien aanwezig; gasmasker, overkleding, reserve ondergoed, 1 paar extra schoenen, dekens (gerold), ledige

bedzakken, kussenzakken, waschgerei, eetgerei, veldflesch,
Drinkbekers, ten hoogste 30 kg mag per persoon worden
vervoerd.

Algemeen: zaklantaarn, kaarsen, lucifers, verbandmat. huisapotheek
Op elk pak moet duidelijk adres van den eigenaar worden vermeld.

In het boek staan op alfabetische volgorde en met huisnummer de inwoners
van het bovineind genoemd, te weten:

- A46 v. Es, Hermen; Huibertje v.d. Vliet en Hendrika Tromp
- A49 Ekelmans, Thomas; Maria Pieterella Roza
- A52 Ekelmans, Peter; Cornelia v.d. Giessen, Gijsbertha, Cornelis,
Gerrigje, Anna, Thomas
- A48 v.d. Giessen, Antonie; Dirkje van Weelden, Antonie, Pieterella,
Artje, Peter, Cornelis, Adriana, Anna Maria, Dirk Cornelis
- A51 v.d. Giessen, Jan; Antje Ekelmans
- A42 de Jongh, Bernardus; Wilhelmina van Es, Jannigje, Bernardus,
Wilhelmina, Jan en (met rood doorstreept) Johanna
- A38 Roza, Geurt Antonie, Gerrit Roza, Elisabeth Sprong, Jenneke Roza
- A47 Tek den, Christiaan (vervallen)
- A40 Vliet v.d. Jan; Gerritje Muilenburg, Gerrit, Maria v.d. Werff,
Huibert v.d. Sloot
- A41 Vliet v.d. Jan; Huibertje Duijzer, Cornelia
- A39 Wijk v. Piet; Maria v.d. Voorn, Jan, Lena
- A50 Wal v.d. Jan; Govert, Chris, Jantje, Cornelis Roza

Uit Vuren en Dalem zouden bij een Duitse aanval op de Nederlandse
verdedigingslijnen in totaal 1550 personen moeten worden geëvacueerd,
als het echt nodig was. De evacuatie zouden worden uitgevoerd met vier
schepen, waarvoor in Vuren twee laadplaatsen aangewezen waren en
eventueel een in Dalem bij café de Ploeg, op de dijk bovenaan de huidige
Beatrixlaan. De bestemming van de schepen met mensen zou Middelharnis
zijn.

(Bron: Koolhaas Revers, J., *Evacuatie in Nederland 1939-1940*, Den
Haag 1950, 578).

B. 39

Wijk v. Piet
" v. d. Boom Maria
" v. Jan
" v. Anna.

B. 50

v. d. Wal Jan
" " Corneel
" " Chris Meade
" " Jantje
Rosa Corneel

BLOEI EN VERVAL VAN DE GORCUMSE KAAS- EN BOTERMARKT (1850 – 1890)

©Aart Bijl

Inleiding

Door de vrijhandel, economische vooruitgang, betere transportmiddelen zoals bijvoorbeeld de stoomboot en stijging van de levensstandaard van de arbeiders in de ons omringende landen brachten de landbouw- en veeteeltproducten tot aan de landbouwcrisis van 1880 goede prijzen op. Dat gold onder meer voor kaas en boter. De omvangrijke export van boter en kaas verdubbelde tussen 1845 en 1865ⁱ. Dat was een gevolg van de liberalisering van de handelspolitiek. Tussen 1840 en 1880 nam de rundveestapel met meer dan een derde toe. Vooral de export naar Engeland bood ongekende mogelijkheden, begonnen in 1845 maar was na 1865 voorbijⁱⁱ.

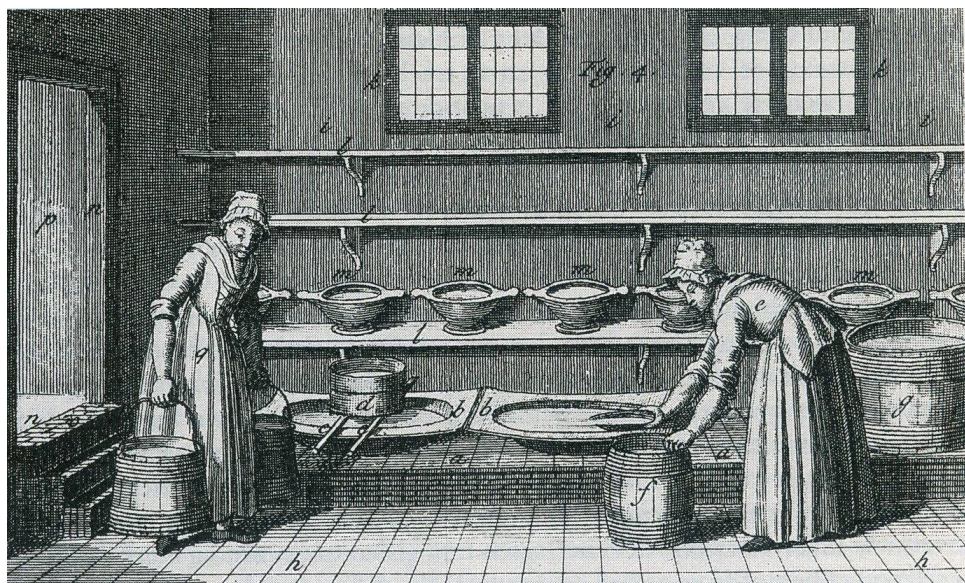
In de Gorcumse geschiedschrijving is weinig aandacht besteed aan de kaasmarkt, die gedurende korte tijd in de negentiende eeuw van groot belang was. Alleen Van Goch wijdde enige aandacht aan de kaashandel in zijn boek *‘Van Arkel’s oude Veste’* (1898). Hij schreef dat de *‘aanvoer van kaas’* nog altijd belangrijk was. In mijn publicatie uit 2000 *‘Tussen de Diefdijk en de Zouwendijk (1566-1984)’* over de waterstaatkundige en sociaaleconomische ontwikkelingen in de Vijfheerenlanden heb ik gewezen op het belang van de Gorcumse kaasmarkt voor de regio, met name gedurende een korte periode na het midden van de negentiende eeuw. Daartoe schreef ik in 2001 een kort artikel in *Oud-Gorcum Varia*.ⁱⁱⁱ In onderstaand artikel wil ik niet alleen wat verder op de bloeiperiode van de boter- en kaasmarkt ingaan maar ook op het verval daarvan.

Toenemende kaasproductie rond Gorinchem

In de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden leefden de meeste boeren van de inkomsten uit hun hennep-weidebedrijf. Vanaf het midden van de achttiende eeuw nam de vraag naar hennep echter af. Dit was een gevolg van het verminderen van het aantal touwslagerijen en zeildoekweverijen. Door de komst van stoomboten werd de vraag naar touw en zeildoek minder. Deze trend zette zich gedurende de gehele negentiende eeuw door. Dat betekende het einde van de belangrijke hennep-teelt in de

Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. De boeren moesten op zoek naar andere bestaansmiddelen. Zij gingen zich daarom steeds meer toelekken op de kaas- en boterproductie. Dit leidde tot de opkomst van de zogenaamde zelfkazers. Het betrof in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden voornamelijk de bereiding van de zoetemelkse Goudse kaas (ook wel Stolkse kaas genoemd).

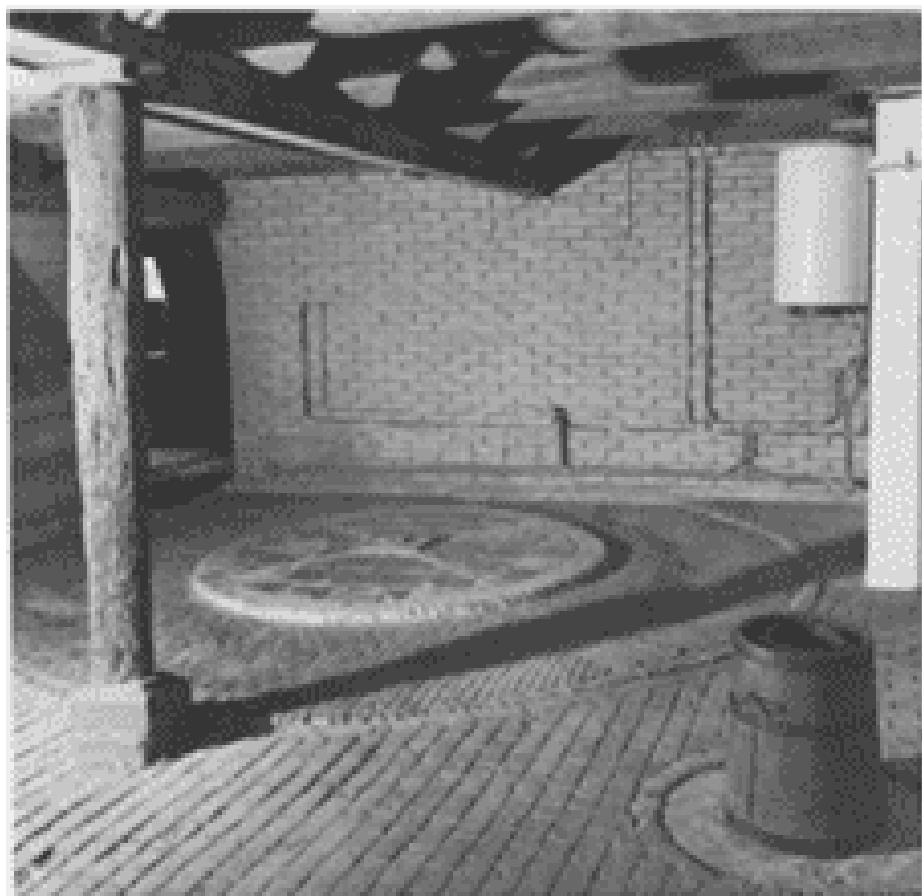
Tijdens de tweede helft van de negentiende eeuw gaf een koe ongeveer 3000 liter melk per jaar. Voor de productie van een kilo boter was gemiddeld 22 liter melk nodig, voor een kilo kaas 10 liter. De prijzen voor een kilo boter lagen rond de 1,04 gulden per kilo, voor een kilo kaas rond de 0,44 gulden. Dat betekende dat een liter melk tussen de 4,5 en 5 guldencent opbracht. In de wintermaanden lag de kaasproductie stil. De melk werd dan verkocht als aanvulling op de consumptiemelkvoorziening in de steden^{iv}.

Interieur melkkelder rond 1810

Deze kaasproductie werd door de toenmalige landbouworganisaties gestimuleerd. Zo loofde de afdeling Alblasserwaard, Vijfheerenlanden en het Land van Arkel boven de Zouwe van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw in mei 1850 een zilveren medaille uit voor de beste zoetemelkse

kaas die in de afdeling werd gemaakt. De winnende kaas zou in september van datzelfde jaar gedurende drie dagen in Dordrecht worden tentoongesteld. Naast de Hollandsche Maatschappij van Landbouw bestond in Gorinchem in die jaren bovendien een Maatschappij ter bevordering van de Landbouw en Veeteelt, werkkring de Vijfheerenlanden. Deze werkkring telde in 1853 al twaalf leden uit de Linge-dorpen Kedichem en Oosterwijk. Ook elders zoals bijvoorbeeld Amsterdam en deelgemeenten loofden in mei 1853 een prijs uit voor wie de meeste kaas op de markt bracht en wie de meeste kaas kocht om zo de Amsterdamse kaasmarkt aan te moedigen.

Karnpad en karnton

De boter en kaas uit de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden –voor zover niet aan de boerderijen opgekocht - werden onder andere in Gorinchem, Vianen en Meerkerk op de markt gebracht. Door een gunstige ligging aan de belangrijkste waterwegen en de uitstekende stoombootverbindingen via het in de jaren twintig van de negentiende eeuw aangelegde Zederikkanaal, ontwikkelde Gorinchem zich rond het midden van de negentiende eeuw tot één van de belangrijkste kaasmarkten van Zuid-Holland.

Tabel 1

BOTER EN KAAS OP DE MARKT GEBRACHT
in kilogrammen

	1854		1858	
	boter	kaas	boter	kaas
Delft	628.890	391.726	645.180	503.492
Gouda	48.565	276.300	52.130	439.100
Gorinchem	15.295	810.365	13.300	338.692

Een ander belangrijk gevolg van het groeiend aantal zelfkazers in de regio rond Gorinchem was de toename van de varkensmesterij gedurende de laatste decennia van de negentiende eeuw. Het bijproduct van de kaasbereiding was namelijk wei die gebruikt werd om varkens vet te mesten. De uitbreiding van de varkensstapel begon na 1850. Zo verdubbelde de veedichtheid van varkens in de Vijfheerenlanden tussen 1853 en 1886 van 9 tot bijna 18 varkens per hectare cultuurgrond^v. Voor Gorinchem betekende dat de handel in varkens en daarmee het belang van de Gorcumse paarden- en veemarkten groeide. De huidige Varkenmarkt in Gorinchem herinnert nog aan deze tijd.

De opkomst van de Gorcumse boter- en kaasmarkt (1851-1855)

Kort na het midden van de negentiende eeuw groeide de aanvoer van boter en kaas op de Gorcumse markt aanzienlijk. De botermarkt en de kleine kaasmarkt werden aan de zuidzijde van de Gasthuisstraat gehouden, vanaf de hoek van de Kruisstraat tot aan de Tinnengietersteeg. De grote kaasmarkt bevond zich op het zuidelijk gedeelte van de Groenmarkt achter

het stadhuis bij de Waag. Op het noordelijk deel van de Groenmarkt werd fruit verhandeld^{vi}. De kaas werd aan de Waag gewogen. Gorinchem kende één waagmeester die veelal door twee knechten werd geholpen. De weekmarkten in Gorinchem werden op maandag en vrijdag gehouden. De markt op maandag werd altijd druk bezocht terwijl die op vrijdag weinig bezoekers trok.

Tabel 2

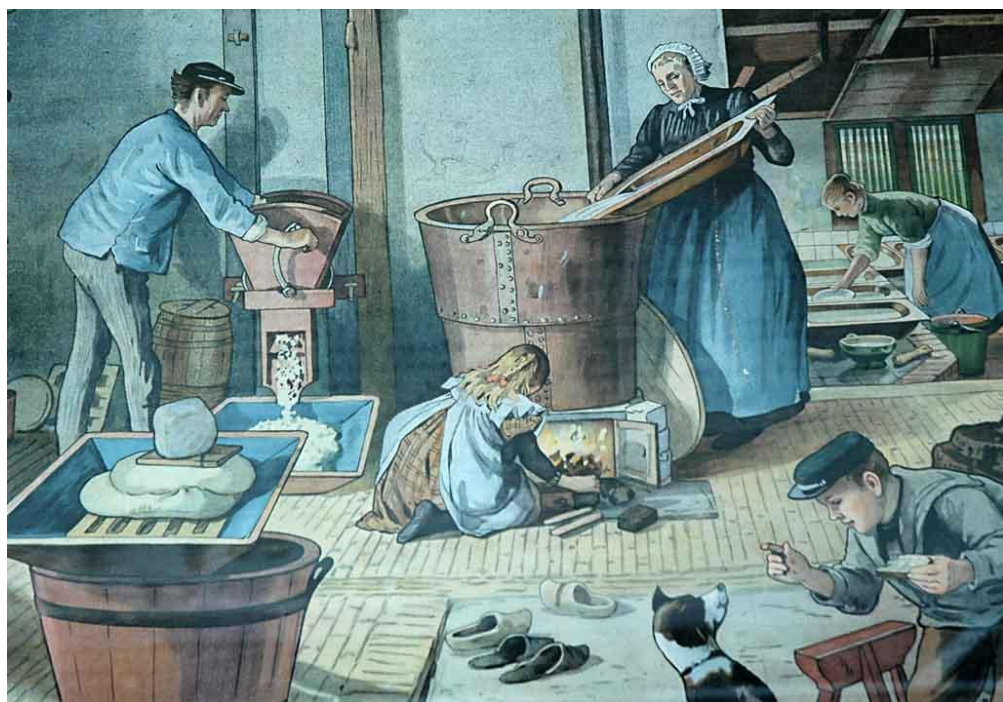
AANVOER VAN KAAS EN BOTER OP DE GORINCHEMSE MARKT^{vii}

Jaar	Kaas x 1000 kg	Boter x 1000 kg	Boterprijs middenprijs in guldens per kg	Kaasprijs middenprijs in guldens per 50 kg
1851	371	31	0,75	12,98
1852	705	43	0,77	13,30
1853	839	17	0,94	19,45
1854	810	15	0,97	18,54
1855	586	15	1,05	22,19

De aangevoerde boter werd niet in vaten verkocht, maar waarschijnlijk in linnen verpakt en in kuipen aangevoerd. Een gedeelte van de op de markt verkochte kaas en boter werd vanuit Gorinchem geëxporteerd naar Engeland. Deze verzendingen gingen eerst per stoomboot naar Rotterdam of Middelburg en werden daar overgeladen op boten naar Engeland. De aanvoer van boter in Gorinchem daalde na 1852 snel, waarna het zich zou stabiliseren. Dat de meeste boeren zelf kaas en boter maakten, viel onder andere op te maken uit de diverse erfhuisverkopingen. Regelmatig was daarbij sprake van kaaspersen, karn, tonnen, tobben, jukken, emmers, melkkannen enzovoorts.

Het jaar 1853 was voor de Gorcumse kaasmarkt een topjaar. Toch stak de 839.000 kilo nog schril af tegen de 4.593.000 kilo die op de kaasmarkt van Alkmaar werden aangevoerd. Datzelfde jaar exporteerde Nederland 24.911.000 kilo kaas.

In 1853 werd in Gorinchem een grote handkarnmolen volgens Amerikaans model ontwikkeld, waarmee 100 tot 150 kannen (1 kan = 1 liter) melk tegelijk konden worden gekarnd en waardoor de productie werd vereenvoudigd en vergroot. De proefnemingen in het bijzijn van de Commissie van Landbouw waren succesvol, zodat één van de aanwezige landbouwers direct naar dit model een karnmolen liet maken. Op het gebied van de lokale belastingen nam de raad van Gorinchem in juli 1855 een voor de burgers welkom besluit. De raad besloot met zeventien stemmen voor en twee tegen de stedelijke accijnzen te laten vervallen. De terugval in de aanvoer van kaas op de Gorcumse markt in 1855 was opvallend maar een oorzaak was moeilijk te vinden. Mogelijk had de watersnood in de Tielerwaard in het begin van dat jaar ervoor gezorgd dat veel boter en kaas naar dat gebied werd verkocht buiten de markt om.

De oude kaasmakerij

Dalende kaasaanvoer (1856-1860)

Het jaar 1856 betekende het hoogtepunt van de kaasaanvoer op de Gorcumse markt, daarna haalde de aanvoer in de vier volgende jaren niet meer de helft van het topjaar. Daar waren enkele oorzaken voor aan te wijzen. De zomer van 1857 was heet en droog en door de verminderde aanvoer stegen de prijzen zo hoog dat de kaas op andere markten goedkoper was. Bovendien werd steeds meer kaas bij de boer zelf opgekocht en elders afgeleverd. Dat gold ook voor de boter. Vanuit de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden werden zuivelproducten met marktschuiten naar Gorinchem vervoerd. De Tielerwaard, Bommelerwaard en het Land van Heusden en Altena kenden geen grote veeteeltbedrijven. Daarvandaan kwam weinig tot geen boter en kaas op de Gorcumse markt.

Tabel 3

AANVOER VAN KAAS EN BOTER OP DE MARKT TE GORINCHEM^{viii}

Jaar	Kaas x 1000 kg	Boter x 1000 kg	Boterprijs Middenprijs in guldens per kg	Kaasprijs middenprijs in guldens per 50 kg
1856	866	14	1,09	21,60
1857	352	14	1,07	20,67
1858	339	13	1,03	17,50
1859	310	13	1,04	19,20
1860	427	13	1,05	24,58

De aanvoer van boter in deze periode bleef vrijwel onveranderd, ook de prijs bleef vrij stabiel. Anders was dat bij de kaas. Daar lieten de jaren 1858 en 1859 duidelijk lagere prijzen zien. Dit was het gevolg van de verminderde aanvoer waardoor eveneens minder bezoekers naar de Gorcumse markt kwamen. Dat was ook niet goed voor de Gorcumse winkeliers. De verminderde aanvoer van kaas kwam door het toenemende aantal opkopers dat de kaas direct bij de boeren haalde. De export naar Engeland daalde eveneens steeds verder.

Afnemend belang van de Gorcumse kaasmarkt (1861-1865)

Onder de grote lindebomen op de Appeldijk stonden onder meer de kaaspakhuizen van de kooplieden Otto en Hendrik Willemstijn die handelden onder de firma M. Willemstijn & Zoon.

Kaaswagens op de markt

Een van de pakhuizen was ‘Het Coornschip’ dat door Martinus Willemstijn in 1840 werd verlengd tot 25 meter^{ix}. Zij hadden een steenkolenhandel, maar kochten ook kaas op dat zij opsloegen voor de verkoop. Hendrik Willemstijn genoot hoog aanzien. Hij was bestuurslid van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, was een van de aandeelhouders van de Nieuwe Gorinchemsche Stoomboot-Vereeniging en had zitting in de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Otto was in september 1864 eigenaar geworden van de firma Janse & Co die de concessie bezat voor de gasverlichting in Gorinchem. In 1865 kwam de firma M. Willemstijn & Zoon in financiële problemen. Hendrik nam op 12 november ontslag als lid van Provinciale Staten en als lid van de Kamer

van Koophandel en Fabrieken in Gorinchem. Op 15 december 1865 volgde een oproep aan schuldeisers zich te melden bij curator mr. N.W. Blom. Een tweede oproeping volgde begin januari 1866 om op 25 januari te vergaderen over het door Willemstijn aangeboden akkoord. Het gevolg was dat Hendrik alleen met de firma doorging en Otto naar Zaltbommel vertrok, nadat het herenhuis in de Gasthuisstraat en twee ruime pakhuizen aan de Appeldijk en Kalkhaven bij een openbare verkoping in juni 1866 van de hand waren gedaan.^x Hierdoor was hun rol in de Gorcumse kaashandel en -markt uitgespeeld en was er niemand die de kans aangreep om de opengevallen plaats in te nemen.

In 1866 stortte de Gorcumse kaasmarkt in. Er werd nog maar 57.312 kilo kaas aangevoerd, een daling van meer dan 80 procent! Het is moeilijk een directe oorzaak aan te wijzen. Van grote invloed was de laatste golf van de runderpest in 1865 geweest die voor veel schade bij de boeren in de Vijfheerenlanden zorgde. De kaasproductie daalde en daardoor de aanvoer op de markt. Het gevolg was dat de kaasprijs in 1866 ging stijgen naar 27,20 gulden per 50 kg. Een andere reden was dat Gorinchem een steeds minder centrale plaats in het kaasproductiegebied in ging nemen.

Tabel 4

AANVOER VAN KAAS EN BOTER OP DE MARKT TE GORINCHEM^{xi}

Jaar	Kaas x 1000 kg	Boter x 1000 kg	Boterprijs Middenprijs in guldens per kg	Kaasprijs middenprijs in guldens per 50 kg
1861	378	13	1,05	18,25
1862	455	14	1,03	18,78
1863	459	13	0,99	20,85
1864	429	11	1,12	22,55
1865	352	9	1,20	22,--

Stadjes als bijvoorbeeld Schoonhoven en Gouda lagen veel gunstiger. Tenslotte had de gedeeltelijke ondergang van de firma M. Willemstijn &

Zoon in 1866 ook een nadelige invloed op de ontwikkeling van de Gorcumse kaasmarkt. In mei 1875 zou Hendrik Willemstijn en zijn firma zelfs definitief failliet verklaard worden^{xii}.

Een laatste opleving van de kaasmarkt in 1890

Rond 1875 behoorde Gorinchem tot de kleinste van de 36 hoofdmakten in Holland. De kaasmarkten van Gouda en Schoonhoven bleven groeien, die van Gorinchem kromp verder. Kaaswagens (ook wel kaasbrikken genoemd) uit de Alblasserwaard trokken in de jaren tachtig voornamelijk naar de grote kaasmarkt in Gouda.

Een kaaspers

In 1885 besloot de afdeling Alblasserwaard en Vijfheerenlanden van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw tijdens een vergadering op 23 mei in Kedichem om zich tot het gemeentebestuur van Gorinchem te wenden om daar weer een kaasmarkt te krijgen. Volgens de vergadering moest daar kunnen wat ook in Woerden en Alphen aan den Rijn was gelukt, namelijk in korte tijd een druk bezochte kaasmarkt openen. De

gemeente Gorinchem reageerde niet. Begin december 1888 werden in Meerkerk pogingen ondernomen om tot de oprichting van een kaasmarkt te komen. De Alblasserwaard en een groot deel van de Vijfheerenlanden zouden hier baat bij hebben. Het dorp was omringd door meer dan twintig gemeenten waar de kaasmakerij een hoofdbestaansmiddel was. Bovendien lag het aan de Keulse Vaart hetgeen gunstig was voor het transport naar elders. En, zeer belangrijk, er bestond in de hele Alblasserwaard geen kaasmarkt, zodat wanneer de kaas aan huis werd opgekocht, deze voor het grootste deel in Groot-Ammers moest worden geleverd. Voor veel kaasmakers betekende die afstand zes uur of meer.^{xiii} Op 22 februari 1889 ging de gemeenteraad van Meerkerk met algemene stemmen akkoord met de oprichting van een vrije kaasmarkt. De eerste zou worden gehouden op vrijdag 3 mei en vervolgens iedere vrijdag. Op die eerste marktdag werden vijftien wagens met in totaal 528 kazen met een totaal gewicht van 2207 kg aangevoerd in Meerkerk. Hiervan werden dertien wagens verkocht.^{xiv} De aanvoer daarna steeg pijlsnel van 40 wagens op 17 mei tot 95 wagens op 31 mei! Vervolgens daalde in juni en juli de aanvoer op de Meerkerkse kaasmarkt. Reden was dat een aantal belangrijke opkopers uit Groot-Ammers de kazen aan huis opkochten tegen een iets gunstigere prijs, maar met levering in Groot-Ammers.^{xv} Na enige ophef in de pers bleef de wekelijkse aanvoer op de Meerkerkse kaasmarkt zich bewegen tussen de twintig en 56 wagens.

Kaasmarkt Meerkerk.

De vrije w e k e l i j k s c h e Kaasmarkt

te **Meerkerk** zal voor het eerst worden gehouden op den
3den Mei a.s. en verder **iederden Vrijdag**. Aanvang der
 markt voorloopig des morgens **8** uur.

De Secretaris,
F. S. W. GAUTIER.

De Burgemeester,
S. H. BINKES.

Het Gorcumse gemeentebestuur zag in dat een heropening van de kaasmarkt serieus moest worden overwogen. In 1890 blies Gorinchem de kaasmarkt nieuw leven in op de oude plaats onder de bomen op de

Groenmarkt. Daar lag de kaas tegen het zonlicht beschermd. De Meerkerkse markt was op 28 maart weer opengegaan na drie maanden stilgelegd te hebben. Op vrijdag 9 mei 1890 werd de Gorcumse kaasmarkt heropend en zou verder elke vrijdag worden gehouden, dezelfde dag als in Meerkerk. Een week later kwamen acht wagens met kazen naar de markt die allemaal werden verkocht tegen prijzen tussen 24 en 27 gulden per 50 kilo. Op 23 mei was de aanvoer gestegen naar 22 wagens, waarvan er 19 werden verkocht. Het zou blijken de top van de Gorcumse kaasmarkt te zijn. Een week later werden twaalf partijen aangevoerd waarvan een partij niet verkocht werd. Het waren geen goede tekenen. De handelaren en bezoekers klaagden dat de markt te vroeg begon zodat de kopers die per trein kwamen net te laat waren en bovendien dat de markt op vrijdag werd gehouden, de minst druk bezochte weekmarkt, en dan ook nog tegelijk met de kaasmarkt te Meerkerk. Tijdens een raadsvergadering in februari 1890 had A. Blankers de vrijdag als kaasmarkt al fel bestreden. De boeren kwamen liever en meer op de maandagmarkt zoals vroeger omdat ze dan ook tegelijk inkopen konden doen. Tenslotte schreef een inwoner van Goudriaan van de boeren gehoord te hebben dat die het erg jammer vonden dat er geen kaasopkopers meer in Gorinchem zelf woonden, zoals vroeger. Met acht stemmen voor en vier tegen werd door de Gorinchemse raad voor de vrijdag gekozen. Op vrijdag 6 juni kwamen nog elf wagens met kaas naar de markt, waarvan er slechts vier werden verkocht. De week daarna waren er wel kopers maar geen aanvoer en op vrijdag 20 juni was het weer niets.^{xvi}

Kaasmarkt te Gorinchem.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van Gorinchem, maken bekend, dat door den gemeenteraad, in zijne zitting van 28 Maart 1890, is bepaald, dat de Kaasmarkt welke wekelijks binnen die gemeente, te rekenen van **Vrijdag den 9 Mei 1890**, zal worden gehouden, duurt van des voormiddags 8 tot des middags 12 ure.

GORINCHEM, den 29 Maart 1890.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,	
De Secretaris,	De Burgemeester,
W. SLOOTWEG.	C. VAN ANDEL.

In de krant verscheen op 20 juni 1890 een ingezonden stuk van een inwoner uit de Alblasserwaard waarin deze klachten werden verwoord met de opmerking *goede raad wordt echter wel eens in de wind geslagen*. De aanvang van het ingezonden stuk was nog duidelijker: *De kaasmarkt is nu dan ook dood*. Het gemeentebestuur had nog wel voor vijf- á zeshonderd gulden de Korenbeurs laten aanpassen voor de kaashandelaren. De markt werd gehouden op het plein voor de beurs, zodat de kaas direct per schip kon worden verladen, maar de boeren kwamen niet meer, *verleden vrijdag was er niet één wagen aan de markt*^{xvii}. Het betekende het definitieve einde van de Gorcumse kaasmarkt. Meerkerk had Gorinchem de loef afgestoken.

Noten

I Timo de Nijs en Eelco Beukers (red), *Geschiedenis van Holland 1795 tot 2000*, deel III², (Hilversum 2003) p.209.

II Jan Bieleman, *Geschiedenis van de landbouw in Nederland 1500-1950*, (Wageningen 1992) p. 289-291

III Aart Bijl, *Gorinchem, de grootste kaasmarkt van Holland (1852-1856)*, in: Oud-Gorcum Varia 2001-1, p.27-29.

^IV Bieleman, p. 293-299.

^VAart Bijl, *Tussen de Diefdijk en de Zouwendijk. Een waterstaatkundige en sociaal-economische geschiedenis*

van de Vijfheerenlanden (1566-1984), (Vuren 2000) p. 93-96.

^{VI} Regionaal Archief Gorinchem (RAG), stadsarchief Gorinchem, *Verordening op de jaar- en wekelijkse markten binnen de gemeente Gorinchem 1856*.

^{VII}RAG, stadsarchief, *Gemeentelijke verslagen 1851 t/m 1855*.

^{VIII}RAG, stadsarchief, *Gemeentelijke verslagen 1856 t/m 1860*.

^{IX}Dick Stenhuis, *Drie pakhuizen aan de Appeldijk*, in: Oud-Gorcum Varia 2005-2, p.122-131.

^X*NRC van 15 februari 1865, 6 januari 1866 en 22 juni 1866*, p. 5-6.

^{XI}RAG, stadsarchief, *Gemeentelijke verslagen 1861 t/m 1865*.

^{XII}*Algemeen Handelsblad van 9 mei 1875*, p.8.

^{XIII}*De Vijfheerenlanden van 9 december 1888*, p.2.

^{XIV}*Ibidem van 5 mei 1889*, p.2.

^{XV}*Ibidem van 14 juli 1889*, p.2.

^{XVI}*Ibidem van 22 juni 1890*, p.2.

^{XVII}*De Drie Provinciën van 30 mei en 20 juni 1890*, p.3.

Jaarverslag 2019

Met een zucht zet ik me achter mijn bureau om een aanvang te maken met het jaarverslag van 2019 van onze historische vereniging “De Heerlijkheid Vuren”. En wanneer ik mij installeer om de eerste woorden aan het papier toe te vertrouwen heb ik het vaste voornemen dit jaarverslag in tegenstelling tot de voorgaande 29 exemplaren niet al te lang te maken. Het voornemen is er, maar bij het maken van een jaarverslag wordt er een beroep gedaan op het geheugen van de secretaris en daar zijn gelukkig door de jaren heen nog niet zo heel veel hiaten in gesloten. Herinneringen aan gebeurtenissen uit het verleden gaan vaak gepaard met emoties en bij het schrijven van een jaarverslag heb ik ook nog de slechte gewoonte deze aan het papier toe te vertrouwen om de toehoorders deelgenoot te laten zijn van deze vaak emotievolle herinneringen. Het weer is er in ieder geval naar om de tijd te nemen en terug te gaan in de tijd: Een druilerige regen valt neer op een reeds doorweekte grond. Wanneer ik de eerste woorden op het scherm van mijn computer zie verschijnen besef ik dat dit de dertigste keer is dat ik een jaarverslag schrijf. Voor onze vereniging een jubileumjaar. En wat een unicum is het dat een groot deel van het bestuur nog steeds zitting heeft in dit bestuur. Vanaf de oprichting in 1990 zijn voorzitter Aart Bijl, secretaris Sieb Tuiten en hoofd huishoudelijke dienst en moeder van de vereniging Bets den Adel-van Es en hoofd tuin- en gebouwendienst, technisch specialist en tevens het geheugen van onze vereniging Henk van den Berg leden van uw bestuur. Penningmeester Lea Ekelmans, webmaster Dick van der Wal en film-en foto verzamelaar en bewerker Jan Roza hebben we later in ons bestuur mogen verwelkomen, maar maken daar inmiddels ook al weer vele jaren deel van uit. En samen vormen we al jaren een hecht en ook erg gezellig team. Maar kom het wordt nu tijd om met het eigenlijke jaarverslag te beginnen. Evenals voorgaande jaren zijn er ook dit afgelopen jaar door onze vereniging weer verschillende activiteiten te melden.

Laten we maar bij het begin van het jaar beginnen. Jaarwisseling 2018-2019: Evenals voorgaande jaren is de jaarwisseling in Vuren rustig verlopen. En zo hoort het ook, Dat is jaren geleden wel eens anders geweest in Vuren. Maar kennelijk zijn de jongeren tot inkeer gekomen. Een enkel brandje is het enige wapenfeit. Wel wordt er ontzettend veel

vuurwerk afgestoken. Maar dat hoort er vanzelfsprekend traditiegetrouw natuurlijk bij. Wel luiden het vuurwerk en de kerkklokken van de Hervormde Gemeente Vuren om twaalf uur een nieuw tijdperk in. Immers aan het bestaan van de gemeente Lingewaal komt vandaag een einde. Om twaalf uur vannacht is de realisatie van een nieuwe gemeente een feit geworden en behoren wij met 25 andere kernen tot de grote gemeente, die voortaan de verre van originele naam zal gaan dragen van West-Betuwe met als toekomstige residentie Geldermalsen. Weer maken wij een gemeentelijke herindeling mee waar het gros van de bevolking niet laaiend enthousiast over is. Tot en met 1985 vormden wij samen met Dalem de gemeente Vuren. Op 1 januari 1986 werd de gemeente Vuren, samen met de gemeenten Herwijnen, Heukelum en Asperen een kwartetgemeente die de nieuwe naam Lingewaal zou gaan krijgen met als eerste burgemeester Jacob de Jong. In 2011 vierden we op grootse wijze het vijftienvigjarig bestaan, nog geenszins vermoedende dat op 1 januari 2019 deze gemeente zou ophouden te bestaan en zou opgaan in een nog grote gemeente, te weten gemeente West-Betuwe met 26 kernen en ruim 50.000 inwoners. Maar genoeg over de gemeentelijke problematiek. We gaan ons beperken tot de geschiedenis van onze vereniging gedurende het jaar 2019.

Een jaar waarin we, dankzij de medewerking van de Graaf Reynald Alliantie en het Waterschap Rivierenland, gelukkig nog steeds gebruik kunnen maken van ons “Witte Huis”. Een jaar waarin we weer zullen proberen de bevolking van ons dorp belangstelling bij te brengen en via lezingen en activiteiten te enthousiasmeren voor de historie van ons dierbare dorpje. Een historie die rijker is dan vele nieuwe bewoners van ons dorp doen bevroeden. Immers kennis van het eigen dorp verrijkt niet alleen het inzicht in bepaalde zaken, maar doet je ook eerder thuis voelen in je woonplaats. En niet alleen voor de bewoners van ons dorp voorzien we in een behoefte. Jaarlijks bezoeken o.a. nazaten van oorspronkelijke bewoners van Vuren uit binnen- en buitenland, waaronder Noord-Amerika en Zuid-Afrika, ons museum.

Onze vereniging telt op 1 januari 2019 212 leden. Het verenigingsjaar begint met de eerste bestuursvergadering op donderdagmorgen 17 januari in ons “Witte Huis”. We wensen elkaar een voorspoedig nieuw jaar en spreken de wens en hoop uit dat het een goed

verenigingsjaar mag worden. Hierna maken we ons op voor de eerste activiteit van het nieuwe jaar.

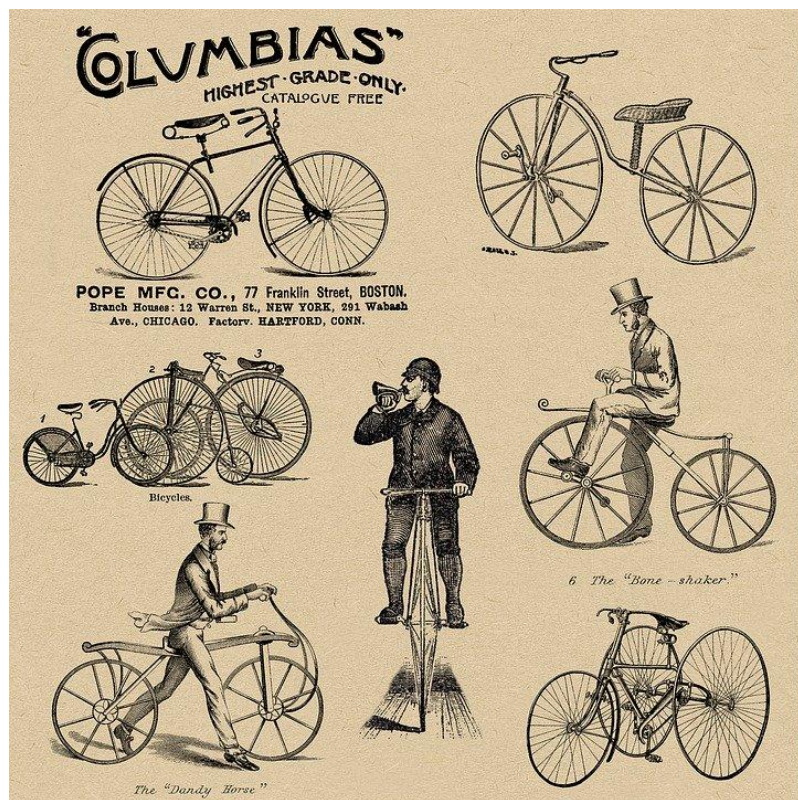
Op dinsdagavond 22 januari komt Hugo Ouwerkerk uit Gorinchem op bezoek. Hij is vrijwilliger van De Werkgroep Vesting Gorinchem en tevens verzorgt hij rondleidingen langs de vestingwallen en zijn verdedigingswallen. Hij vertelt op zeer boeiende wijze voor de bijna vijftig aanwezigen over vestingbouw in het algemeen en over de vesting Gorinchem in het bijzonder. Hij vertelt onder meer over de geschiedenis van Gorinchem, de bouw van de grootste vestingstad van Nederland op een strategisch belangrijke plaats en natuurlijk een belangrijk onderdeel van de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Bij de lezing maakt Ouwerkerk gebruik van beelden die een goed en duidelijk beeld geven van het bouwen van een vesting in vroegere jaren en de strategische ligging door de jaren heen van vestingstad Gorinchem ten opzichte van Holland.

De volgende activiteit van onze vereniging is de jaarlijkse jaarvergadering op dinsdag 12 maart waarbij naast een overzicht en verantwoording van de activiteiten van het afgelopen jaar ook de plannen voor de toekomst worden uiteengezet. Op deze avond zijn slechts 25 leden aanwezig. In zijn openingswoord noemt onze voorzitter dit aantal een dieptepunt in het bestaan van onze vereniging. Wellicht is het uitzenden van de beelden van een voetbalwedstrijd, gecombineerd met het slechte weer van vanavond hiervan de oorzaak. Om in dit jaarverslag nogmaals terug te komen op de inhoud van het zakelijk gedeelte van deze avond lijkt me overbodig, omdat hieraan al ruimschoots aandacht is besteed tijdens het voorlezen van de notulen van de jaarvergadering. Eventueel kunnen deze notulen op verzoek worden toegezonden. Rond de klok van 21.20 uur sluit de voorzitter het zakelijk gedeelte van deze avond en wijst de aanwezigen op het tweede deel van de avond waarin Jan Roza door hem samengestelde filmbeelden zal vertonen. Thans wordt een pauze ingelast voor het lessen van de dorst en het strekken van de benen.

Het tweede deel van deze avond bestaat uit het vertonen van filmbeelden uit het rijke verleden van ons dorp, die door onze filmproducer Jan Roza sr. zijn verzameld. Kort na het starten van de film blijkt echter dat de kwaliteit van de filmapparatuur te wensen overlaat. Onze beamer begeeft het na enkele minuten, maar omdat Henk en Jan beiden over de nodige kennis van zaken beschikken en dit in het verleden vaak hebben

bewezen lijkt dit varkentje snel gewassen te worden. Echter het euvel blijkt ernstiger te zijn dan in eerste instantie doet vermoeden., want nadat de film enkele keren opnieuw wordt gestart en een ieder opnieuw met enige spanning voor de derde keer naar het begin van de film zit te kijken, houdt deze er steeds na enige minuten weer mee op. Ten einde raad verhuizen we met z'n allen naar het bar-gedeelte van ons dorps huis om daar van de historische beelden van ons dorp en zijn bewoners op het witte doek te genieten. En weer blijkt onze Jan Roza er in geslaagd te zijn een film samen te stellen met treffende beelden uit de historie van ons dorp. Later dan gepland sluit de voorzitter dit gedeelte van de avond en dankt allen voor de aanwezigheid.

Op dinsdagavond 16 april krijgen wij bezoek van een heer met een voor ons Vurenaren wel echt heel bekende naam namelijk Anton van Winsen.

. En ja inderdaad is het een volle neef van “onze” Anton van Winsen, zoon van winkelier van Winsen aan de Waaldijk en de latere eigenaar van de supermarkt aan de Dorpsstraat. De inleider van vanavond komt uit Deil en interesseert zich heel erg in de fiets en alles wat met een fiets te maken heeft. Zo is hij een stuwende kracht in de Stichting Alpe d'Huzes en is hij bovendien bestuurslid van de Betuwse Kring van Prentbriefkaartverzamelaars, vooral omdat op deze oude prentbriefkaarten vaak fietsen uit voorbije tijden te zien zijn. Anton van Winsen is vanavond uitgenodigd om het een en ander te vertellen over de fiets door de jaren heen. Enthousiast vertelt hij op boeiende wijze over de ontwikkeling van dit in ons land meest gebruikte en zeer populaire vervoermiddel door de jaren heen. Ook toont hij enkele meegenomen exemplaren uit zijn zeer uitgebreide fietsenverzameling. En dan blijkt dat er door de jaren heen aan het principe weinig is veranderd, doch de vorm diverse metamorfoses heeft ondergaan. Bij de lezing toont van Winsen veel afbeeldingen van fietsen uit verschillende landen en verschillende tijdperken. De ongeveer 45 belangstellenden genieten van de enthousiaste wijze waarop Van Winsen over zijn hobby weet te vertellen.

Zoals gebruikelijk in de maand juni verschijnt in deze maand altijd het mededelingenblad van onze vereniging. Dit jaar verschijnt het al voor de 46-ste keer. Onze voorzitter Aart Bijl heeft er weer een prachtig verzorgd boekwerkje van gemaakt. Uitgebreid beschrijft hij o.a. hierin het ontstaan van Leuven, de bouw van huis Merenburch, waar later het kasteel Leyenburg zou verrijzen en waarvan in 1963 bij de verbreding van de A-15 restanten van muren en putten werden opgegraven. Om de kosten zo veel mogelijk laag te houden zorgen uw bestuursleden voor de bezorging van de bladen.

Op zaterdagmiddag 22 juni organiseren we onze traditionele jaarlijkse fietstocht. We noemen het een fietstocht, maar als het reisdoel te ver van Vuren af ligt om op de fiets naar toe te gaan, wordt er ook wel gebruik gemaakt van auto's. Dit jaar is het reisdoel Asperen waar we een bezoek gaan brengen aan het Minidome, een museum met miniatuurauto's. Om 13.00 uur wordt er verzameld bij dorps huis de Koels. Een tiental sportievelingen hebben zich rond de vertrektijd verzameld. Ook zijn er enkele leden die graag meegaan, maar toch om verschillende redenen de voorkeur geven aan het vervoer per auto. Ook daar hebben we op gerekend, want onze penningmeester Lea Ekelmans zorgt voor passend vervoer. Als het startsein door onze voorzitter wordt gegeven zet het peloton zich in beweging richting Zuiderlingedijk Vogelswerf. Ook uw secretaris is onderdeel van een peloton waarin onderweg het sociale gevoel toch hier en daar te wensen overlaat. Tijdens het fietsen merkt hij namelijk overduidelijk dat de elektrische fiets niet alleen aan populariteit heeft gewonnen, maar dat ook de sociale instelling van de berijder met de noorderzon is vertrokken. Bijna het gehele peloton bestaat uit berijders van een E-bike en dat is te merken. Het tempo ligt dusdanig hoog dat uw secretaris al heel snel alle registers moet open trekken om enigszins het laatste wiel te kunnen houden. Terwijl de E-bikers keurig rechtop op het zadel zittend ontspannen met elkaar zitten te keuvelen, hangt uw secretaris hijgend en puffend boven het stuur van zijn gewone Gazelle; geen tijd hebbend om van de prachtige omgeving te genieten, laat staan voor een gezellig praatje met zijn medepedalerende burens Eenzaam en enkel aandacht hebbend voor het achterwiel voor hem ploetert hij voort. Zou niemand dan door hebben wat zich hier in de staart van het peloton afspeelt

? Heeft de sociale instelling van de E-biker een rigoureuze wending gemaakt ten opzichte van de ouderwetse fietser? Echter plotseling is er voor in het peloton beweging: Iemand draait zich om en ontwaart een groter wordend gat tussen peloton en de secretaris. Hij laat zich zakken en stelt roepend de retorische vraag: “Gaan we te hard?” Bij gebrek aan adem laat het antwoord lang op zich wachten. Zonder woorden is het antwoord blijkbaar ook duidelijk. Opgelucht grijp ik me vast aan de machtige schouder van E-biker Henk van den Berg, die me zegt er wel een tandje bij te doen, hetgeen gepaard gaat met een handeling en een tikgeluid ergens aan het stuur van zijn nieuwe E-bike. En dat is te merken; het is of de tegenwind van zonet 180 graden is gedraaid. Bijna fluitend zet ik mijn fiets bij aankomst voor het museum tegen de boom, Henk dankend voor zijn hulp en zijn sociale instelling. Enkele leden van buiten Vuren sluiten zich hier nog bij ons aan.

Bij binnenkomst in dit kleine en knusse museumpje worden we verwelkomd door de eigenaar en tevens conservator van het museum de heer Berndt Roelvink. Als we rond kijken gaat er een heel aparte wereld

voor de bezoeker open. Op tientallen rekken en in vele vitrinekasten staan duizenden miniatuur-autootjes keurig netjes gerangschikt. Een onvoorstelbare hoeveelheid; later blijken het er 7000 te zijn. De heer Roelvink vertelt dat het verzamelen al op zevenjarige leeftijd begon toen hij op zijn verjaardag een echte Dinky Toys kreeg. Het was een oude Austin taxi en van een tante kreeg hij een Austin A 40 Devon. Zo is deze gigantische verzameling begonnen en door de jaren heen uitgebreid tot 7000 stuks van diverse merken. De liefde voor de Engelse auto heeft hij echter nooit verloren. Zelf rijdt hij ook alleen maar in Engelse auto's. Aan het einde van ons bezoek staat er voor de deur van het museum heerlijke koffie klaar. En om deze welkome koffie helemaal compleet te maken mogen we ook nog van een heerlijke gevulde koek van de warme bakker genieten. Voldaan stappen we op de fiets om de terugtocht, gelukkig voor de wind, te aanvaarden. We kunnen terugzien op een geslaagd bezoek aan het museum van een enthousiaste verzamelaar.

Zaterdag 20 juli, de eerste dag van de zomervakantie, wordt ingeluid met de Boerenmarkt in de theetuin van restaurant Oud Vuren van Wouter en Irene Blinde. Traditiegetrouw is onze vereniging ook weer present met een kraam met verschillende authentieke historische voorwerpen en een schat aan boekwerken. Bij het krieken van de dag zijn uw bestuursleden druk bezig met het inrichten van de kraam, evenals vorig jaar weer naast de kraam van de Vurense volleybalvereniging “Serve-68”. Het is droog weer, maar met bezorgde blikken kijken we naar de lucht in het westen waar steeds donkerder wordende wolken zich samenvakken. Gelukkig lijkt het er op dat het droog blijft en de eerste bezoekers betreden het veld. Maar de weergoden zijn ons vandaag niet goed gezind, want rond elf uur komt het water met bakken uit de hemel. Het publiek stuift uiteen op zoek naar een droog plekje. Uw bestuursleden hebben de grootste moeite de spulletjes droog te houden, terwijl ze ook nog de helpende hand bieden aan de dames van de volleybalkraam naast hen om de vrachten water uit de tentzeilen te lozen. Rond het middaguur begint het gelukkig droog te worden en verschijnt de zon voor de rest van de dag. Gelukkig besluiten velen na de bui een bezoekje aan deze gezellige markt te brengen waardoor er toch nog van een geslaagde dag kan worden gesproken. Hierna kan iedereen van een welverdiende vakantie gaan genieten.

De eerste activiteit na de vakantie is zaterdag 21 september. Dan houdt onze vereniging in en bij haar museum “Het Witte Huis” haar jaarlijkse open dag. Naast de vaste rijke verzameling historische voorwerpen, foto's en boekwerken zijn deze dag ook de vele nieuwe aanwinsten van de vereniging te bewonderen.

En ook is er deze dag een doorlopende voorstelling van de door onze cineast Jan Roza sr. samengestelde nieuwe film van beelden uit het verre en nabije verleden van ons dorp. Het is altijd fijn te merken dat oud-plaatsgenoten deze gelegenheid gebruiken om elkaar weer eens te ontmoeten; een praatje te maken en herinneringen ophalen. Zo voorziet ook deze open dag op een andere wijze in een behoefte. Enigszins teleurstellend is het tegenvallend aantal bezoekers dat deze dag een bezoek brengt aan de open dag.

Dinsdagavond 19 november is het opvallend druk in de hal van De Koels. Kennelijk staat er vanavond iets belangrijks op het programma. En dat klopt ook wel, want een bekend oud-plaatsgenoot houdt vanavond een lezing. Zaal drie van de Koels loopt langzaam vol en als de kerkklok acht uur slaat blijken bijna zestig personen een plaatsje te hebben gevonden. Onze voorzitter Aart Bijl houdt vanavond een lezing over de geschiedenis van de baksteenfabricage in de voormalige gemeente Lingewaal. Tijdens de lezing worden er vele beelden getoond die een treffend beeld schetsen van deze belangrijke tak van industrie die tot voor enkele decennia in deze regio nog voor veel werkgelegenheid zorgde. Aan de vele belangstelling en de vele opmerkingen en vragen tijdens deze avond is te merken dat deze industrie ook in Vuren voor een belangrijk deel in de werkgelegenheid voorzag. Onder de aanwezigen bevinden zich zelfs enkele oud-werknemers van de firma Heuff en familieleden van vroegere werknemers. Ook de inleider zelf blijkt in zijn jeugdjaren werknemer te zijn geweest bij de firma Heuff, niet als steenbakker, maar als kantoorbeambte. Het is een geslaagde avond waarvoor ook veel belangstelling van buiten Vuren aanwezig is.

Uitreiking 1^e exemplaar van het boek door de beide auteurs aan de directeur van Wienerberger.

Vrijdagmorgen 29 november is een delegatie van onze vereniging, bestaande uit Bets den Adel-van Es, Lea Ekelmans, Henk van den Berg en Sieb Tuiten, te gast bij de boekpresentatie van het boek “Drie eeuwen baksteenfabricage in de West-Betuwe, van handmatig tot machinaal”, waarvan de auteurs Aart Bijl en Marcel Dings zijn. Deze boekpresentatie vindt onder grote belangstelling plaats in het kantoorgebouw en showroom van steenbakker Wienberger in Zaltbommel.

De maand december is aangebroken. Het einde van het jaar is in zicht. In vele gezinnen maakt men zich op om het Sinterklaasfeest te vieren. Opmerkelijk is dat ook dit jaar weer landelijk de roet-Piet het aan populariteit wint boven de voor ons allen zo vertrouwde Zwarte Piet. In ons dorp echter een onderwerp waar men zich niet druk over kan maken. Waar de bestuursleden van uw vereniging zich wel druk over kunnen maken is de laatste activiteit van dit jaar. Deze bestaat uit het rondbrengen door de bestuursleden van het jaarboek van Tabula Batavorum dat de leden gratis ontvangen, indien ze daar prijs op stellen. Dit jaar 2019 draagt dit jaarboek de titel “Heen en Weer”- Verkeer en vervoer in de Betuwe door de eeuwen heen. Thans nadert het einde van het jaar met rasse schreden. Kerstbomen worden gekocht en versieringen worden opgehangen. Veel inkopen worden gedaan om van Kerst traditiegetrouw een gezellig gezinsfeest te maken. Enkele dagen erna de jaarwisseling, die ook dit jaar weer overal, maar vooral in Vuren een feeëriek schouwspel oplevert van ontzettend veel vuurwerk dat al sissend het luchtruim kiest. Men wenst elkaar het allerbeste voor het komende jaar!

Zo het schrijven van het jaarverslag zit er op. Uw secretaris is zich bewust van de beperktheid van een jaarverslag, maar hoopt toch dat u middels dit jaarverslag een indruk hebt gekregen van de activiteiten en werkzaamheden van uw historische vereniging. Hij dankt u op deze wijze voor uw aandacht

Vuren, 10 maart 2020

Secretaris: Sieb Tuiten

BALLONVAARDER STRANDT IN VUREN

Tijdens de boerenmarkt op 20 juli 2019 kregen wij als vereniging van Mark Blinde een heel bijzondere kaart die op 19 juni 1949 in Reuver Limburg was afgestempeld. De foto laat een luchtballon met mand en inzittenden zien die landt, volgens het onderschrift was het de landing van 'Martial van Schelle' te Vuren. Wie was deze Martial?

De ballonvaarder was de bekende Belgische sportheld Martial van Schelle die tussen de beide wereldoorlogen diverse malen meedeed met zijn gasluchtballon aan de Gordon Bennet Cup. Het ging erom wie de langste afstand kon varen met de ballon. Bij waarschijnlijk een van de pogingen vanuit Brussel is hij in Vuren geland in de jaren twintig of dertig van de vorige eeuw.

In de kranten in het Regionaal Archief Gorinchem heb ik helaas niets kunnen vinden over een gestrande ballonvaarder in Vuren.

landing van de „Martial van Schelle“ te Vuren

C. de Vos
Heemraadssingel 283
Rotterdam C

DENNIS MUILENBURG EN DE VURENSE LANDVERHUIZERS

Barend Bode

‘Hé, die Dennis Muilenburg, die topman van Boeing, zou die nou nog verwant zijn aan de Muilenburgen hier in Nederland? Dat kan toch haast niet anders, hè?’ Menigmaal hoor je in de voorbije tijd iemand deze of een soortgelijke vraag stellen. Nieuwsgierig geworden tijd ik digitaal op onderzoek uit. De uitkomst? Ja, er is een verband tussen Dennis Muilenburg en Vuren.¹

Muilenburg. Als je momenteel zoekt op die naam op de genealogische website www.wiewaswie.nl, dan levert dat ruim 2000 treffers op. Dat aantal daalt drastisch tot nog geen 350 wanneer je bijvoorbeeld het jaar 1850 als eindgrens stelt. Daarvan blijken er bijna 275 betrekking te hebben op Vuren. Zou dat dan de bakermat zijn van de Muilenburgen? En misschien ook van die befaamde maar ook wel verguisde Dennis? Zou goed kunnen natuurlijk. Niet alle in het verleden naar Amerika emigrerende Muilenburgen vertrekken daarheen vanuit Vuren, maar wel de meesten.²

Dennis A. Muilenburg komt ter wereld in 1964, meldt zijn Wikipedia-pagina op internet. Hij groeit op in de landbouwstaat Iowa. Aan de universiteit daar, en later in de staat Washington, bekwaamt hij zich in lucht- en ruimtevaarttechniek. Bij vliegtuigfabrikant Boeing start hij als stagiair en werkt hij zich op tot hoogste baas. Maar dan veroorzaakt het neerstorten van twee Boeing-737-MAX-vliegtuigen een grote crisis bij het

¹ Informatie in dit artikel is deels gebaseerd op lopend eigen onderzoek naar ‘emigratie vanuit de regio Alblasserwaard/Vijfheerenlanden naar Noord-Amerika in de periode 1845-1920’.

² Zie Aart Bijl, *Geschiedenis van de heerlijkheid Vuren. Van agrarische nederzetting en statussymbool tot industriedorp (ca. 900-2014)*, 85. Overigens emigreert het daar genoemde gezin van Jan van Maren niet vanuit Vuren, maar vanuit Spijk.

bedrijf. Die leidt uiteindelijk ook tot het vertrek van topman Dennis Muilenburg. Zijn hoge vlucht stopt abrupt op 23 december 2019.³

Dennis Muilenburg (Foto Boeing)

De namen van zijn ouders lezen we niet op Wikipedia. Al googelend kom ik er echter achter dat zijn moeder Alyda heet. En dat haar man de naam draagt van Dwaine Eugene Muilenburg.⁴

³ Wikipedia.org, https://en.wikipedia.org/wiki/Dennis_Muilenburg (geraadpleegd 27 maart 2020).

Zie ook Boeing.com, <http://www.boeing.com/history/pioneers/dennis-a-muilenburg.page> (geraadpleegd 27 maart 2020)

⁴ Heavy.com, <https://heavy.com/news/2019/03/dennis-muilenburg-boeing-ceo/> (geraadpleegd 27 maart 2020).

Findagrave.com, <https://nl.findagrave.com/memorial/115417915/dwaine-eugene-muilenburg> (geraadpleegd 27 maart 2020).

Websites als www.familysearch.com en www.findagrave.com helpen me om het voorgeslacht van Dennis Muilenburg verder te ontrafelen. Het brengt me tenslotte bij de landverhuizer Antonie Muilenburg. Die is geboren op 12 januari 1830 in Vuren en overlijdt op 22 februari 1926 in de in Sioux County in de staat Iowa gelegen plaats Orange City. Twee dagen later vertelt zijn overlijdensbericht in het Sioux Center Nieuwsblad ons: "Te Orange City is overleden Anthony Muilenburg in den leeftijd van 96 jaren. Mr. Muilenburg werd geboren in Nederland in 1830 en kwam op 17-jarigen leeftijd naar Amerika. Na een winter in St Louis gewoond te hebben trok het gezin naar Pella. 37 jaar geleden kwam Muilenburg met zijn gezin naar Sioux County en vestigde zich op een farm zuidoost van Orange City."⁵

Antonie steekt niet als eenling de Atlantische Oceaan over. Hij maakt deel uit van het gezin van zijn ouders Jan Muilenburg en Teuntje Schalk. Die nemen behalve Antonie ook enkele andere zoons en dochters mee: Huibert (met vrouw Klazientje Versteeg, dochter Jannigje en de waarschijnlijk op reis overleden andere dochter Gijsbertje), Jenneke, Willem, Cornelia en Pieter. Zij staan te boek als arriverend in de plaats Pella (Iowa) in het jaar 1848. Pella wordt in 1847 uit de grond gestampt door de Afgescheiden predikant H.P. Scholte en zijn volgelingen, en is dus een jaar oud als de Muilenburgen ter plekke verschijnen.⁶

Als de informatie in het overlijdensbericht van Antonie juist is, dan betekent dat dat de familie Muilenburg Nederland verlaat in 1847. Maar dat klopt waarschijnlijk niet - Nederlandse overzichten van landverhuizers geven 1848 aan als vertrekjaar. Jan Muilenburg en de zijnen staan in ieder geval niet geregistreerd op de scheepslijsten uit het voorjaar van 1847 waarop de allereerste Pella-pioniers voorkomen.

⁵ Findagrave.com, <https://nl.findagrave.com/memorial/112163235/antonie-muilenburg> (geraadpleegd 27 maart 2020).

⁶ *Souvenir history of Pella, Iowa*, 50.

Wie daar wel op prijkt is Willemke Muilenburg. Zij - ook een dochter van Jan Muilenburg en Teuntje Schalk - trouwt op 12 maart 1847 in haar woonplaats Spijk met plaatsgenoot Huibert Pas. Om kort daarna samen met haar kersverse echtgenoot en nog zo'n 900 anderen, onder wie haar vaders neef Dirk den Otter uit Hoogblokland , op vier schepen naar Amerika te verkassen. Allen in het kielzog van dominee Scholte. Het lijkt er op dat Spijkse Willemke in het voorjaar van 1847 min of meer de voorhoede vormt van de rest van het gezin van Jan Muilenburg, die hoogstwaarschijnlijk in de loop van 1848 Vuren verlaat.

Zo kunnen we uiteindelijk inderdaad een lijn trekken van Dennis Muilenburg naar de Vurense landverhuizers die zich in 1848 in de Amerikaanse plaats Pella (Iowa) vestigen.

De reeks ziet er dan als volgt uit:

Iowa

Dennis A. Muilenburg (1964-) x Rebecca Kickert

Dwaine Eugene Muilenburg (1934-1913) x Alyda Hofland

Howard W. Muilenburg (1908-1977) x Jennie Dykstra

John A. Muilenburg (1870-1952) x Jennie Popma

Vuren/Iowa

Antonie Muilenburg (1830-1926) x Geertje Rempe

Jan Muilenburg (1792-1873) x Teuntje Schalk

-
-
-
-
-